

**SOCIOLOŠKA ANALIZA
SVOJINSKE STRUKTURE U
POSTSOCIJALISTIČKOJ
CRNOJ GORI
II dio**

▶ *Treća faza – Zakon o privatizaciji privrede*

- ▶
- ▶ Nakon okončanja druge faze svojinske i upravljačke transformacije u kojoj je izvršena korporatizacija društvenih preduzeća, uspostavljena inicijalna vlasnička struktura i nominovani poznati vlasnici, naredna faza je najavljena kao faza suštinske, tj. stvarne privatizacije. Kako se pod privatizacijom jedino može smatrati do kraja realizovan proces transformacije društvenog i državnog vlasništva individualnim privatnim vlasnicima, lako je zaključiti da se poslije druge faze nije bilo daleko odmaklo. To se najbolje može vidjeti iz sledeće tabele (V. Vukotić, 2001:11).

▶ Vlasnici	Iznos kapitala u DEM	%
▶ Fond za razvoj RCG	1.818.695.436,03	35,6
▶ Fond za zapošljavanje RCG	313.333.913,42	6,08
▶ Fond PIO RCG	941.300.245,02	18,27
▶ Radnici	1.154.252.796,10	22,40
▶ Država	456.747.840,34	8,86
▶ Banke	98.140.876,04	1,90
▶ Ostali	370.359.388,52	7,19
▶ Ukupni društveni kapital	5.152.830.495,47	100,00

-
- ▶ Primjenom predviđenih zakonskih modela iz 1992. godine, svojinski okvir tako je postavljen da se prenosom netransformisanog društvanog kapitala iz preduzeća na fondove nije desila njegova transformacija ni privatizacija. Umjesto privatizacije, kao što smo već rekli, prijetio je proces etatizacije, jer je fondovima raspolagala i upravljala država preko ljudi koje je sama postavljala.
 - ▶ Sasvim je jasno da su rezultati druge faze transformacije društvene svojine morali poslužiti kao osnova za kreiranje i realizaciju optimalnog modela naredene faze transformacije, tj. stvarne privatizacije.
 - ▶ Glavni cilj naredne faze privatizacije morao se odnositi na privatizaciju društvenog kapitala koji se nalazi u fondovima i dijela kapitala koji su radnici upisali, ali u većini slučajeva nijesu počeli da otplaćuju

- ▶ Da bi se ubrzao proces prelaska društvenog vlasništva u ruke pojedinaca, potrebno je bilo postaviti svojinski okvir, koji će omogućiti da se to odvija nesmetano.
- ▶ U tu svrhu Skupština Republike Crne Gore donosi 1996. godine Zakon o privatizaciji privrede (Sl. list RCG, br. 23/96).
- ▶ Nastojala se uspostaviti takva svojinska struktura kojom će se društveni kapital u fondovima što prije identifikovati i odrediti poznatim vlasnicima.
- ▶ Druga faza transformacije, faza korporatizacije društvenih preduzeća skoro je u potpunosti završena krajem 1995.
- ▶ Očekivalo se da će 1996. i 1997. biti godine intenzivne privatizacije

-
- ▶ Rezultati su sledeći: „Zaključno sa zadnjim kvartalom 1997. godine u Crnoj Gori je privatizovano 80 preduzeća u kojima je zaposleno 6. 136 radnika. Procijenjena vrijednost kapitala ovih preduzeća je oko 185 miliona DEM, dok je kapital državnih fondova oko 96 miliona DEM. Putem javnog poziva, privatizovana su 3 preduzeća, putem prodaje kontrolnog paketa 68 preduzeća, kroz model otkupa idealnog dijela na osnovu člana 35. Zakona o vlasničkoj i upravljačkoj transformaciji RCG (Sl. list, br. 27/92) 8 preduzeća, a putem licitacije jedno preduzeće. Od ukupnog broja preduzeća predviđenih za privatizaciju, do sada je privatizovano skoro 25%, ali je ukupna vrijednost kapitala u odnosu na procijenjeni svega 3%” (Medojević, 1998: 184).

-
- ▶ Ideja prodaje preduzeća kojom bi država došla do neophodnog kapitala i gdje bi se dobio njegov konkretan vlasnik, nije dala očekivane rezultate. Naime, prema podacima iz Fonda za razvoj prodato je akcija u vrijednosti od oko 58 miliona DEM, od čega je uplaćeno samo 10% od te vrijednosti, dakle manje od 6 miliona DEM. Ako se podsjetimo da je fondovima prenijeta akcija nominalne vrijednosti više od 2,5 milijardi DEM, vrlo jasno se vidi kakvi su dometi privatizacije putem prodaje u Crnoj Gori.
 - ▶ Osnovni razlog za neuspjeh ovakvog načina privatizacije jeste, svakako, velika razlika između ponude i tražnje. To je nešto što se moglo i očekivati jer je najveći dio stanovništva značajno osiromašio, a oni koji su imali novac u bankama su, kao što znamo, ostali bez njega, tako da su sredstva kojim bi se mogla kupiti imovina zanemarljiva, dok je ponuda ogromna.

▶ Četvrta faza – Masovna vaučerska privatizacija

- ▶ Kako se zakonima o svojinskoj transformaciji iz 1992. i 1996. godine (Zakon o svojinskoj i upravljačkoj transformaciji, Sl. list RCG, br. 2/92, Zakon o privatizaciji privrede, Sl. list RCG, br. 23/96) nije uspjela uspostaviti svojinska struktura koja bi dala odgovarajuće rezultate to se moralo tražiti drugo rješenje.
- ▶ U tom cilju 1999. godine se vrši izmjena i dopuna Zakona o privatizaciji privrede (Sl. list RCG, br. 6/99).
- ▶ Iako je masovna vaučerska privatizacija (MVP) kao jedan od metoda privatizacije prihvaćena u Crnoj Gori još 1996. godine, ipak je tek usvajanjem zakonskog rješenja u februaru 1999. godine stvorena osnovna pravna infrastruktura za realizaciju ovog modela.

-
- ▶ Zakonom iz 1999.godine je predviđeno da Savjet za privatizaciju ima vodeću ulogu u procesu privatizacije. To je organ koji je osnovan radi upravljanja, kontrole i obezbjeđenja sprovođenja privatizacije.
 - ▶ Shodno Zakonu Vlada Crne Gore je obavezna da done-se Plan privatizacije i privatizacija se obavlja prema tome planu koji se donosi za svaku godinu.
 - ▶ Zapravo plan privatizacije je akt koji je u potpunosti pre-veo Zakon o privatizaciji (1999) na praktični nivo.
 - ▶ Sledeća tabela pokazuje ukupni kapital u Crnoj Gori i metod njegove privatizacije (V. Vukotić, 2001:25).

KATEGORIJA	DEM	%
Već privatizovano	1.971.566.566	21,65
Za prodaju preko međunarodnog tendera	3.730.664.224	40,98
Za MVP program	2.463.326.457	27,06
Za privatizaciju putem batch-sale (ubrzana prodaja)	370.704.920	4,07
Za privatizaciju putem akcija	282.393.371	3,10
Za privatizaciju kroz stečaj	286.016.791	3,14
Ukupno	9.104.672.367	100,00

-
- ▶ Akcija 299 preduzeća, ili oko 28% kapitala, namijenjena je za MVP. Svi punoljetni građani Crne Gore dobijaju besplatno po 5000 poena koje mogu uložiti direktno u kompaniju ili privatizacione fondove. Proces MVP je zamišljen u četiri faze:
 - ▶ 1. Faza podjele vaučera građanima Crne Gore;
 - ▶ 2. Faza prenosa vaučera na privatizacione fondove i članove uže porodice;
 - ▶ 3. Faza aukcije: zamjena vaučera za akcije preduzeća;
 - ▶ 4. Faza: postprivatizacioni period; registracija, obavješćavanje građana i fondova i uvođenje novih vlasnika u preduzeće.

- ▶ MVP je pokazala dosta negativnih strana u zemljama u kojima je izvršena. Ipak, ključna prednost ovog metoda koje su motivisale njegovu primjenu odnose se na ublažavanje nedostataka kupovne moći i pomanjkanja štednje stanovništva, koje je bukvalno osiromašeno u zadnjem periodu. Takođe, svakog pojedinca dovodi u poziciju da donosi odluke i preuzme rizik za sopstvene odluke, što će dovesti do razvoja preduzetništva i eliminisanja onih navika koje su ih do sada „krasile”.
- ▶ Ovom modelu besplatne distribucije vaučera građanima mogu se naći ozbiljne zamjerke. Jedan od problema je taj što ne postoji adekvatna prethodna ocjena vrijednosti preduzeća, tako da građani teško mogu valjano da odluče gdje će uložiti vaučer. Ako se ni najbolja preduzeća nijesu mogla prodati upola od predviđene cijene, onda nije teško predvidjeti po kojim cijenama će se prodavati akcije ovih preduzeća koje se sada nude građanima Crne Gore. U takvoj situaciji građani koji u njih ulože vaučere i ne dobiju ništa mogu se osjetiti prevarenim.
- ▶ Sledeći nedostatak se odnosi na nemogućnost ovog modela da državi donese prijeko potreban novac, što se ne može nikako osporiti.

-
- ▶ Kad je riječ o upravljanju preduzećem, i ovdje se javljaju određene specifičnosti. Prilikom korišćenja ovog modela, dobija se svojinska struktura koju karakteriše velika disperzivnost vlasništva. Jedan od najozbiljnijih prigovora vaučerskoj privatizaciji odnosi se na loše upravljanje preduzećem.
 - ▶ Crnogorski model je naglasio značaj strateškog partnera za tridesetak najvećih preduzeća. Misli se prije svega na poznate inostrane kompanije. Za obezbjeđivanje strateškog partnera postoje dvije ključne metode privatizacije:
 - ▶ a) Međunarodni tender;
 - ▶ b) Batch sale tenderi;

-
- ▶ Ključno načelo crnogorskog modela transformacije svojine trebalo je da bude privatizacija kroz razmah preduzetništva.
 - ▶ Već sada se može zaključiti da nije uspostavljen odgovarajući model preduzetništva, a onda sigurno adekvatno tome ne može biti postavljen ni motivacioni sistem radnika koji će proizvoditi pozitivnu etiku rada na duži rok.
 - ▶ Iz ovoga do sada izloženog, nedvosmisleno možemo zaključiti da svojinska struktura, koja je ovako postavljena, ne odgovara onim pretpostavkama koje su zamišljene u konstituisanju Novog društva.

- ▶ LITERATURA: Čeranić Goran (2011): **SOCIOLOŠKA ANALIZA SVOJINSKE STRUKTURE U POSTSOCIJALISTIČKOJ CRNOJ GORI (1989 – 2000)**, Filozofski fakultet, Institut za sociologiju i psihologiju, Nikšić